

ФРАЗЕОЛОГИЯТА В ЦЕНТРАЛНИТЕ НОВИНАРСКИ ЕМИСИИ НА КОМЕРСИАЛНИТЕ ТЕЛЕВИЗИИ В БЪЛГАРИЯ, ХЪРВАТИЯ И ЧЕХИЯ

Павел Крейчи

Масариков университет, Бърно, Чехия

The paper analyses some phrasemes from the area of TV journalistic speech of the Czech, Croatian and Bulgarian commercial TV channels. Journalistic speech (and its oral form too) belongs to the journalistic genre of publicistic functional style, where the transfer of information is stressed and the persuasive function is marginalized. But the phrasemes are language units with certain expression and subjectiveness. That is why they appear, at first sight, to be language means inappropriate. But the phrasemes appear in journalistic speech abundantly. In the paper we try to describe their characteristics.

Key words: phraseology in the TV-News; Croatian journalistic phraseology; Bulgarian journalistic phraseology; Czech journalistic phraseology

Функцията на централните телевизионни новинарски емисии е да представя актуална информация за събитията от съответния ден. Централните новинарски емисии (по-нататък ЦНЕ) принадлежат към т.нар. информационни жанрове на публицистичния функционален стил. Като такива подават събитийна информация, без явен коментар и анализ, само факти и новости (Борисова 2011: 104). Според Ван Дайк (Ван Дайк 1991: 301, цит. по Борисова 2011: 104) „Новината трябва само да предава факти, а не мнения“, което обаче невинаги е възможно да се спазва безкомпромисно. Съществуват редица езикови и извънезикови средства, с които един телевизионен водещ или един тв канал може да покаже мнението си по въпросната съобщавана информация (срв. Чехова, Кръчмова, Минаржова 2008: 245). Едно от езиковите средства, с които е възможно да се влияе върху мнението на слушателите, т.е. да се реализира другата от основните функции на публицистичния функционален стил – персвазивност, представляват фразеологизмите. Те често изпълняват ролята на кондензатори на съобщаваната информация (*обогатяването на уран е обиколен марш-*

пут за производство на ядрени бомби), могат да имат актуализираща функция (*crni stranački račun*) или са просто средство за образно изразяване (*Problemi s privatnošću ahiłova su peta Google-a*). В нашата статия искаме да покажем какви фразеологични средства са използвани, за да се постигнат тези цели. Материалът за статията е ексцерпиран от чешките (Zprávy TV Prima), хърватските (Dnevnik Nove TV) и българските („Календар“ по Нова телевизия) ЦНЕ от 2010 и 2011 година. За тази статия избрахме пет семантично-тематични групи: черен цвят, ад, път, пари, соматични компоненти и жестове.

Черен цвят

Черен цвят обикновено е свързан с **негативен образ**. Тази връзка може да бъде още по-конкретна:

а) нещо негативно, свързано с пари

Muk o „crnom fondu“ [в надпис]; *priča o crnom fondu Hrvatske demokratske zajednice; crni stranački račun*

б) нещо негативно, свързано със статистически данни

S Haitija pak stižu nove, crne brojke [говори се за холера] или **черната статистика** показва, че...

или

в) нещо негативно, свързано с нещо, което тепърва предстои

černý scénář

Както се вижда от примерите, черният цвят има еднаква символическа функция и в трите езика.

Ад

Ад (х. *paкао*, ч. *peklo*) е дума с много силна символика. Тя обаче почти винаги е свързана с **негативен образ**, което произхожда от самото естество на това понятие. Събраните примери доказват казаното:

огнен ад в Израел; истински ад; prožila si hotové peklo

Вторият и третият пример съдържат атрибут, който има функция на интензификатор.

Път

Думата *път* (или други по-специфични думи за път) е преди всичко символ на **движението**. Движението, което тръгва от една начална точка в съвременното и което води към бъдещето, към което се стремим. От тази гледна точка журналистите могат да констатират (или това просто се подразбира), че

а) нещо се движи в правилната посока:

България е тръгнала на добър път; najpozitivnije ocijene vezane za naš europski put; mi smo u zadnjim metrima maratona ali sada je iznimno važno da ne gubimo dah i da dođemo sa još dovoljno snage do cilja

или

б) не се движи в правилната посока (следователно трябва обектът да се върне на правилния път):

*kako će on Hrvatsku vratiti na **demokratski put***

или

в) се намира съзнателно на пътя, който поради определени причини е проблематичен:

*обогащаването на уран е **обиколен маршрут** за производство на ядрени бомби*

В примера *ovo je trebalo biti posljednje izvješće o hrvatskom napretku na **europutu*** е очевидно, че хърватският фразеологизъм *europski put* е станал словообразователна основа на композиционно оформената дума *europut*, въз основа на което новата лексикална единица вече няма фразеологичен характер, може да се говори за идиоматичен композит. Този процес добре илюстрира една от възможните трансформации на фразеологичните единици в проста лексема, макар с образен характер.

Пари

Парите (х. *novac*, ч. *peníze*) или **финансовото състояние** (на хората или на държавата) е една от най-често дискутираните теми по ЦНЕ. Интересното е, че самата дума *пари* във фразеологизмите не се появява експлицитно (имаме предвид в събраните от нас примери). Финансовото състояние се описва с други думи, свързани със сферата на финансите.

а) недостатък на финансовите средства на държавно ниво изразяват следните фразеологизми:

*правителството да запълни **дупката в хазната**; kada je državna **blagajna prazna** a moraju se provesti ključne reforme; díky Babákem identifikované **vatě v rozpočtu***

Този недостатък е не само констатиран, често се посочва какво трябва да се направи, за да се промени това нежелано състояние (*moraju se provesti ključne reforme*) или кой трябва да вземе подходящите мерки за промяната (*правителството да запълни...*).

б) недостатък на финансовите средства на лично ниво изразява следният фразеологизъм:

***hlouběji do peněženek** ale budeme mít po obědě ... v každé restauraci* (срв. синонимен фраз. *mít hluboko do kapsy*)

в) изобилие на финансовите средства на лично ниво изразяват следните фразеологизми:

za ruske bogataše recesije nema, samo za one **dubljeg džepa** otvoren je sajam luksuza u Moskvi; Stotine posjetitelja **dubljeg džepa**, ali i običnih građana za kartu su morali izdvojiti 60 dolara

г) самия процес на плащане с метонимично посочване откъде се вземат финансови средства изразява следният фразеологизъм:

sjezd /Romů/, který bude placený z kapes romských podnikatelů

При сравняване на хърватския фразеологизъм *netko dubljeg džepa* с чешкия *mít hluboko do kapsy* е очевидно, че семантиката им е противоположна въпреки използването на един и същ номинален компонент (*dublji džep; hluboká kapsa*), т.е. в този случай можем да говорим за междуезикова фразеологична омонимия.

д) повишаване на цените, т.е. паричната стойност на стоката, изразяват следните фразеологизми:

ceny letí nahoru; ceny jdou nahoru; ще скочи ли цената на рибата за Никулден?

В тях се вижда, че основният им синтактичен компонент – глагол за движение – може да варира според интензивността на самото повишаване: *цените се качват* → *цените скачат*, съответно *ceny jdou nahoru* → *ceny letí nahoru*.

е) вземане на данъците, т.е. отнемане на определено количество изработени парични средства от страна на държавата, като образ на действието на природните стихии изразява следният фразеологизъм:

ohěň si opět vybral svou daň

Соматични фразеологизми и жестове

Голяма група фразеологизми във всеки език представляват фразеологизмите със соматичен компонент или компоненти. С особено висока честота се появяват такива, в които като соматичен компонент се появяват думи *глава, сърце, око/очи, ръка/ръце* или *крак/крака* (х. *glava, srce, oko/oči, ruka/ruke, noga/noge*; ч. *hlava, srdce, oko/oči, ruka/ruce, noha/nohy*). Семантиката им е много широка и разнообразна, често налице е семантично преосмисляне на основното, нефразеологичното значение на словосъчетанието:

Borut Pahor od svega pere ruke; pojišťovna by měla mít ten systém plně ve svých rukou; Kosovo se pomalu staví na nohy; radioaktivní odpad koji je u posljednje vrijeme dignuo javnost na noge siguran je u ruđeru, kaže ministarica; svi se dignu na noge i svi kažu: „to ne može“; opozice kroutí hlavou

Другите соматични фразеологизми (вкл. вербализирани жестове със соматичен компонент) имат в своята структура най-различни со-

матични компоненти, понякога и повече от един (*nemít hlavu ani patu*) или редуплицирани такива (*очи в очи*):

ja to znam iz prve ruke; Europska Unija ponovno gleda Srbiju kroz prste; naši reportéri jsou exkluzivně v patách další výpravě; Problemi s privatnošću ahilova su peta Google-a; /takový rozsudek/ nemá hlavu ani patu; iako se običnom smrtniku od cijena nekih proizvoda zavrti u glavi; u turizmu nam ideali kad je poljoprivreda u pitanju postaje što se Europe tiče preko glave; jer sam otvorio dušu između ostalog o tome problemu; iskreno se radвам [членове на групата Roxette], че ще се видят очи в очи ... на стадион с тях; Ja pred vama stojim zaista čistog srca i čistog obraza

В примера *starosta nám ujel doslova před noseм* искаме да се спрем на наречието *doslova* (б. буквално). Функцията му в текста е метаезикова, понеже чрез него се сигнализира нужда от нефразеологичното схващане на словосъчетанието *před noseм*. Такива езикови елементи бихме могли да наречем „дефразеологизатори“, понеже като че ли връщат схващането на словосъчетанието от преосмисленото (фразеологичното) значение към непреосмисленото, т. е. лексикалното значение на всяка една дума от словосъчетанието. От тази гледна точка изречението всъщност не съдържа фразеологизъм.

Друга група соматични фразеологизми представляват вербализирани жестове, т.е. такива фразеологични единици, които съдържат някакъв жест или движение, но без експлицитно посочената част на човешкото тяло, която (обикновено) извършва такъв жест или такова движение:

no kako Europska Unija kuca na vrata, tako i on mijenja ploču; tek što je /Josipović/ napravio pomirbeni korak, Stanimirović je otišao dva unatrag [става въпрос за това кой е започнал войната в хърватския град Вуковар]; *investicije su sada prvi nužni korak koji moramo učiniti; Ja se nadam da smo ovom pjesmom napravili jedan korak – veliki korak – da se to osvjesti.*

От примерите се вижда, че най-често използваният фразеологизиран жест е свързан с много внимателно ходене (х. *praviti korak*, б. *правя крачка*). Семантичната черта „предпазливост“ е усилена с някои, допълнителни компоненти като *prvi, jedan, pomirbeni*. Някои секундарни компоненти пък отразяват други семантични черти като „потребност“ (*nužni*), усилена експлицитно с модалност „трябва“ (*moramo učiniti*), или „мярка“ (*veliki*). Примерът *tek što je /Josipović/ napravio pomirbeni korak, Stanimirović je otišao dva unatrag* илюстрира любима журналистическа

игра с фразеологизми, при която ги обогатяват или допълват – в нашия случай – с антонимното словосъчетание.

Използването на фразеологизмите в дискурса на телевизионните новинарски емисии е сравнително слабо изследвано именно в компаративен славянски аспект, затова привлече нашето внимание като обект на едно по-дългосрочно изследване.

ЛИТЕРАТУРА

Борисова 2011: Борисова, Е. *Жанрове в медиите*. Шумен: Университетско издателство „Епископ Константин Преславски“, 2011.

Ван Дайк 1991: Ван Дайк, Т. Новината като дискурс. // *Съвременна журналистика*, 1991, 1–4, 301.

Чехова, Кръчмова, Минаржова 2008: Čechová, M., M. Krčmová, E. Minářová. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008.